
Krajina kot vrednota in njene vrednosti

Author(s): Vesna KOLAR PLANINŠIČ

Source: *Urbani Izziv*, No. 18, VREDNOTE IN VREDNOTENJE (december 1991 / December 1991), pp. 46-48

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180680>

Accessed: 09-11-2018 13:22 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>



This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.



JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Vesna KOLAR PLANINŠIČ

Krajina kot vrednota in njene vrednosti

V vseh evropskih sistemih se vlade, sektorske administracije in mednarodne organizacije trudijo najti način, kako uskladiti prostorske probleme planiranja posameznih sektorjev na eni in varstvo krajinskih vrednosti in lepote na drugi strani.

Tudi Evropska skupnost si v letu 1992 postavlja kot splošen cilj uravnoteženi razvoj (sustainable development). Raziskave bodo usmerjene na področje integracijskih prostorskih problemov in razumevanja ekosistemov. Njihov namen je oblikovanje kmetijskih, industrijskih in gospodarskih politik na državni ravni, ki bi vključevale krajino kot osnovno vrednoto in potencial posameznih držav in celotne skupnosti. Evropska izhodišča se oblikujejo na podlagi perečih problemov, kot so že obstoječa degradirana krajinska območja in novonastajajoči degradacijski procesi, ki povzročajo večanja območij, v katerih tvegamo ekološko katastrofo. Na Evropskem kongresu krajinskih ekologov v Roskildeju (IALE, 1991) je bila predstavljena množica primerov reševanja krajinske problematike in oblikovan tudi skupni raziskovalni program Antropogene spremembe naravnih regij v Evropi, katerega cilj naj bi bil zbrati podatke o antropogenih posegih v naravno krajino, ugotoviti regionalno krajinsko tipiko, ovrednotiti intenzivnost spremembe in objaviti elaborat, v katerem bodo zajete informacije o rajonizaciji Evrope kot celote, opredeljene in ovrednotene krajinske enote ter njihov potencial.

Opredelevanje krajine kot vrednote družbe ima svojo zgodovino.

"Dobro znano dejstvo je, da so se pogoji človekovega okolja (krajina, atmosfera, tekoče vode in celo oceani) spremenili v zadnjih nekaj desetletjih. Degradacija narašča iz leta v leto, celo iz dneva v dan z vedno večjo hitrostjo in zdi se, da bo preživetje vseh živih organizmov postalo

vprišanje," je navajal že Sioli (1973) v svojem delu, v katerem je poskušal internacionalizirati problem in navesti osnovna izhodišča za varovanje krajine, potem ko je že nekaj let deloval projekt Človek in biosfera, ki je bil pokazatelj spreminjajoče se zavesti in ko je mednarodni komite znanstvenega združenja (ISCU) ustanovil znanstveni komite za probleme okolja (SCOPE). Rast znanstvenih in tehničnih publikacij je omogočilo kroženje informacij in tako sklenjen kulturni krog, v katerem je lahko povzročitelj fizičnih posledic vplival nanje tudi povratno. To pomeni, da "akcije" v okolju povzročijo tudi reakcije med človekom in okoljem. V tej verigi nastopa človek kot individualist. Načelo gotovosti, ki je vodilo homo sapiensa v 2000-letnem roparskem obdobju, ni več nujno edino načelo.

Nova ekološka niša človeka nastane tudi izven njegovega ega. V svet pošilja impulze, ki jih prestrezamo in spoznavamo skozi selekcijski filter. Prvi filter predstavljajo organi čutil med svetom in človekom, preko katerih naša čutila doseže najmanj dvakrat filtrirana slika sveta, drugi filter pa predstavlja zavest, obogatena z izkušnjami in učenjem. Tako je človek pričel dojemati tudi kulturno krajino kot rezultat dialoga med seboj in okoljem.

Dojemanje pomena krajine se je odrazilo tudi v odnosu različno organiziranih družb, ki so svoje dojemanje krajine izrazile preko skrbi zanjo, sistema varovalnih ciljev in ukrepov zanjo. Značaj potreb po varovanju je prepoznaven preko plannerskih sistemov, ki izražajo uspešnost vnosa varovalnega vidika in s tem filozofije spreminjanja vrednot ter razvoja znanosti.

Argumente za varovanja naravne krajine in krajine pod kulturnim vplivom lahko opredelimo z vrednotami. Te so podrobneje analiziranev

metodah krajinskega vrednotenja, te pa obstajajo kot osnova za planiranje varstva in posegov v krajino, oblikovanje uspešne strategije razvoja krajine in sistema ukrepov za doseg zastavljenih ciljev v vseh uspešnih planierskih sistemih.

Argumente za varovanje krajine je že Green (1981) delil na etične in utilitarne. Večina so argumenti antropogeni in uporabni, ker so povezani z vzdrževanjem nečesa, kar služi človeku. Etični argumenti navadno nastopajo skupaj z utilitarnimi.

Etične vrednosti

Oprelitev etičnih argumentov je težka, ker zadeva abstraktne občutke na racionalni podlagi. Raziskave so pokazale, da veliko ljudi čuti, da je varstvo dejanje vesti in da človek kot najmočnejša misleča vrsta ni pravno zavezana, da bi prevzela vodstvo planeta.

Tradicije v navezanosti na naravo so različne. Zasledimo jih v povezavi s številnimi religijami, tudi pri kristjanih. Vzhodna civilizacija je še močnejše navezana na naravo. Pod vplivom taoizma in podobnih filozofij, ki učijo podrejanje kozmičnemu redu, so se razvijale smeri tudi v zahodni civilizaciji. Naraščajoče zanimanje mladih ima za posledico vzporedno rastoč interes za varstvo narave.

Kot svetovno motivacijo za varstvo pa je Moore (1969) opredelil človekov kompleksen in mogočen občutek, da je del narave.

Estetske vrednosti

Številna literatura o tej skupini težje definiranih argumentov kaže na veliko zanimanje raziskovalcev za to področje. Appleton (1975) je raziskoval statične vizualne elemente, a danes ugotavljamo, da krajino dojemamo tudi s čutili. Zvok, duh, gibanje ptic, vetra, trate, dreves, oblike in barve so sestavni del zadovoljstva v neki krajini.

V zgodovini je bila divjina območje strahu in nevarnosti. Zato zasledimo potrebo po sekanju dreves, čistini in močjo nad krajino že v svetem

pismu. Lepota divjine ni bila opazna, vse dokler je človek ni uspel obvladovati. Poročila o deželi Angliji npr. opevajo lepo; a grozno deželo. V srednjeveških časih je bil zaradi sekanja gozdov možen bolj sproščen odnos do narave, moderna percepcija 18. in 19. stoletju pa je že "opisovala zadovoljstvo v romantični literaturi, poeziji, glasbi in slikarstvu". Prvine krajine, ki so postale redke, so povzročile tudi interes in strah pred izgubo.

Nekoč, ko je bil v krajini kaos, je lepoto predstavljal red (Versailles). V zgodnjem in srednjem 17. stoletju so se kot reakcija na naraščajočo civilizirano družbo pričeli buditi interesi po naravnem in divjem.

Danes je doživljanje krajine vezano na njeno raznolikost, ki jo v postopkih vrednotenja opredeljujemo z likovnimi kriteriji. Od raznolikosti je odvisno naše dožemanje, ali po Greenu: "Različnost omogoča izbiro, izbira pa je svoboda. In svoboda je zadovoljstvo."

Kulturne in znanstvene vrednosti

Kot kulturne vrednosti opredeljujemo dediščino, ki jo je razvila družba in od katere družba pričakuje neki dobiček.

Znanstveni interes za varstvo pa predstavljajo območja znanstvene vrednosti, to so območja, ki so pomembna za proučevanje zgodovine in naravnih delov, za prostorski monitoring, kot baza kontrolnih območij proti umetnim okoljem, za primerjalne študije in študije ekosistemov.

Materialne vrednosti

Materialne vrednosti so posredno ali neposredno eksaktno izmerljive vrednosti.

Ekološke vrednosti

Študije v zadnjih desetih letih (Gordon, Forman) so potrdile vrsto domnev o pomembnosti ekosistemov in določenih procesov ter komponent naravnega sistema. Pomembnost

sistema za ohranjanje ravnotežja znotraj študirane območja opredelimo z ekološkimi kriteriji.

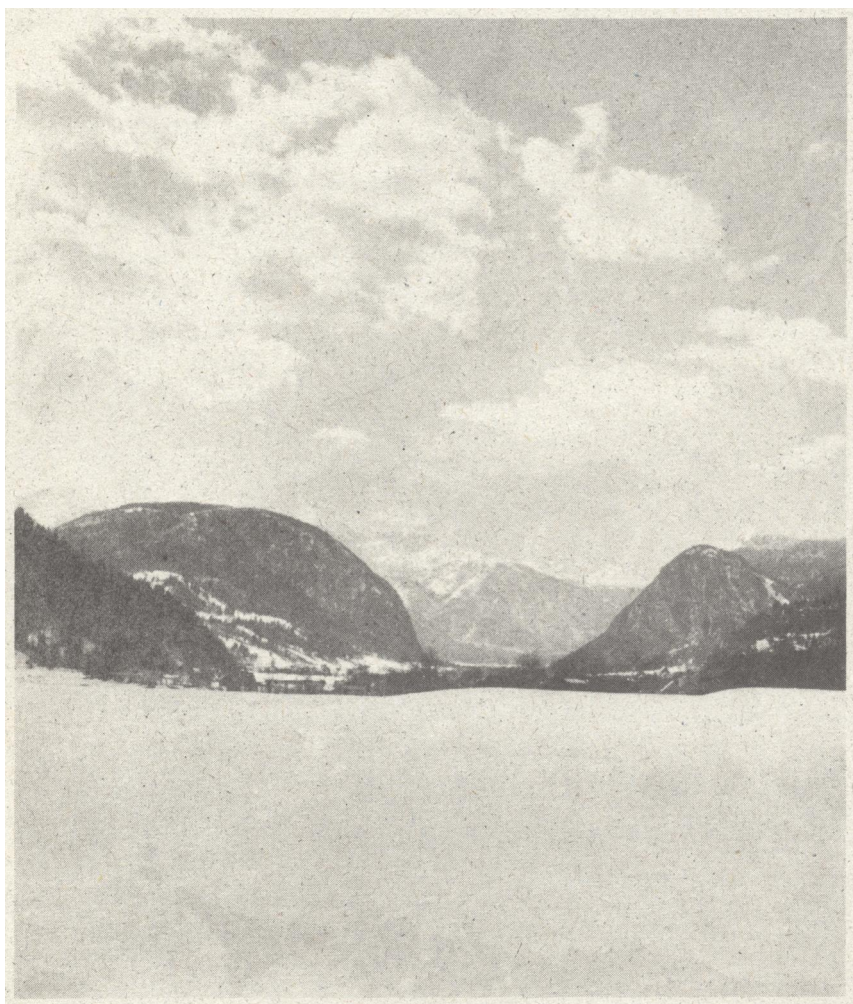
Ohranjanje krajinskih vrednot je pomemben mednarodni cilj. V Sloveniji je ohranjanje krajinskih značilnosti in vrednot okolja pomemben cilj tudi v osnutku novega zakona o varstvu okolja. Ne glede na to, kako se bo v prihodnosti razvijalo normativno urejanje in vzpostavljanje planerskega sistema, je v tem pogledu opredeljevanja krajine kot vrednote viden napredek. Medtem ko so na potrebo celovitega reševanja krajinske problematike prej opozarjali le posamezniki, katerih glasovi so izzveneli v sektorskih planiranjih družbe, ki ni gradila strategije razvoja na vrednotah krajine, je v tem pogledu v zadnjem letu viden napredek.

Slovenska krajina je krajina majhnega merila, ki kaže veliko ekološko in vizualno pestrost, pa tudi veliko

število že degradiranih prvin v prostoru. Krajinske prvine tvorijo sisteme, oblikujejo bolj ali manj vredna območja, ki predstavljajo del nacionalne ali regionalne identitete. Procesi urbanizacije, ekstenzifikacije in intenzifikacije kmetijstva, vodnogospodarskih ureditev in gospodarjenja z gozdom so v določenih predelih že spremenile krajinsko identiteto prostora. Procesa integracije in individualizacije se tako odražata v pritisku na prostor in v politikah do prostora. Z nadaljnjim razvojem Slovenije in morebitnim vstopom v Evropsko skupnost je pričakovati povečan pritisk na slovenski prostor.

Ob ustrezni zakonodaji, razvoju metodologij krajinskega vrednotenja, vključitvi raziskovanja in izobraževanja, bi proces prevrednotenja vrednot in tako nadaljnega vključevanja krajine kot vrednote lahko vodil tudi k uspešni strategiji varovanja ob hkratnem razvoju.

Vesna Kolar Planinšič, dipl. inž. urej. krajine, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine v Kranju.



Literatura:

- Appleton, J., *Experience of Landscape*, London, 1975.
- Annuario Europeo dell'ambiente, *La protezione della natura, La pianificazione urbanistica e la questione del territorio*, Docter, Milano, 1989.
- Bramsnacs, A., *International conference: The Contribution of Landscape Planning to Environmental Protection*; Hannover, 1990.
- Godron, F., *Landscape Ecology*, New York, 1986.
- Green, B., *Contryside Conservation, The Resource Management Series No. 3*, 1981.
- IALE, *Proceedings of the European IALE Seminar on practical Landscape ecology*, Roskilde University Center, 2.-4. 5., 1991.
- Ny planer for Europa, Schuman - erklaringer, 1950/1990, *European Documentation*, 1990.
- Oecologie und Lebensschutz in internationaler sichtsicht, SIOLI, Verlag Lombach, Freiburg, 1973.
- Planning Control in Western Europe, Department of the Environment, Her Majesty's Stationery Office, London, 1989.
- World Conservation Strategy, *The conservation and ecology programme*, London, 1983.